

ИМПЛИКАЦИЈЕ АТЛАНТИСТИЧКИХ ГЕОПОЛИТИЧКИХ ДОКТРИНА НА БЛИСКОИСТОЧНУ КРИЗУ – СЛУЧАЈ ИРАНА

Сажетак: У раду ћемо анализирати утицај атлантистичких геополитичких доктрина на стање у региону Блиског истока, с посебни освртом на Иран. Важност овог региона огледа се у вишедеценијског заинтересованости великих сила за нафтоносним пољима и извориштима природног гаса, којим обилује територија „плодног полумесеца“. Аутор ће на самом почетку издвојити политиколошке и геополитичке карактеристике Ирана и његове позиције у региону. Други део рада прати историјски ток америчко-иранских односа од Другог светског рата до Исламске револуције 1979. године, с циљем да истакне важне догађаје који су довели до погоршања односа двеју земаља, геополитичких превирања и револуције. У трећем делу рада анализирају се геополитичке импликације Исламске револуције на америчко-иранске односе у периоду од 1979. године до данас. Аутор ће пратити политичке одлуке америчких администрација у наведеном периоду према Ирану и блискоисточном региону, како би указао на битне геополитичке карактеристике и циљеве спољнополитичког наступања Сједињених Држава.

Кључне речи: Сједињене Државе, Блиски исток, Иран, Геополитика

Увод

Када поменемо Блиски исток, прва асоцијација је нафта, а друга рат. Обе асоцијације имају своје вишевековно утемељење, будући да је рудно богатство, првенствено нафта, срећа природне диспозиције, црно злато и основ економског и привредног просперитета, али исто тако и несрећа, плен за незасите капацитете великих сила које су се смењивале током историје. Империје су се смењивале, али идеја „Drang nach Osten“ у својим различитим облицима и интерпретацијама опстаје до данас. Империје своју позицију силе користе за повећање свог утицаја и моћи, а рат је најчешће средство којим достижу своје циљеве, не марећи за регионе у којима генеришу рат, за државе, становниш-

* glisinvanja2@gmail.com

тво, цивилну инфраструктуру, привреду и животну средину. Пол Кенеди (*Paul Kennedy*) упозорава да злоупотреба моћи може довести до „империјалне пренапрегнутости“ (Kenedi, 2003), што ће резултирати падом империје. О негативним аспектима моћи писали су многи, истичући злоупотребу исте у свим сегментима од индивидуе до државе и надржавних ентитета. Изрека лорда Актона (*John Dalberg-Acton*) да моћ корумпира, а да апсолутна моћ апсолутно корумпира, говори много.

Како је крај Хладног рата издвојио Сједињене Државе као водећу глобалну силу, оне су тежиле позиционирању свог утицаја у зони Блиског истока тако што су одбиле мултилатералне преговоре и почеле да намећу силу, ангажују војску и помажу савезнике у региону. „Америчко наметање доминације најочљивије је кроз ширење ратова“, а америчко ширење ратова може се дефинисати као „нова спирала насиља“ (Радмила Накарада). (Јанковић, 2019:124)

Посматрајући Иран, увиђамо да заузима централно место на Блиском истоку са територијом од 1.684.195 километара квадратних и са око 80 милиона становника. Иран је по величини седамнаеста земља на свету, док је знатно већа од својих суседа Туркменистана, Авганистана, Пакистана, Ирака, Турске, Јерменије и Азербејдана. Границу иранске територије прате планински масиви, што представља значајне геостратешке бедеме у односу на суседе. Иран на северу излази на Каспијско језеро, а на југу Персијски и Омански залив, чинећи својом територијом копнени мост за јужну Азију.

Нафта је најважнији ресурс у овој земљи, чије резерве достижу 157,2 милијарде барела, односно 9,3% светске укупне количине. Иран је четврта земља, иза Венецуеле, Саудијске Арабије и Канаде, по резервама нафте и друга земља са 17,3% резерви природног гаса, одмах после Русије. Нафта је главни извор иранске економије, што има своје слабости које се манифестују у случају увођења санкција Ирану.

Иранско становништво је подељено на доминантне шиите и мањинске суните. То може да буде проблем за Иран, јер ће свака страна сила која је заинтересована за Иран користити ове етнорелигијске групе да створи савезнике у Ирану како би поткопали моћ централне владе. Због тога су геополитички императиви Ирана контрола дивергентних етничких и верских елемената и заштита граница од потенцијалних претњи, особито великих сила ван региона. (Friedman, 2008) Сједињене Државе су у више региона покушавале да искористе етничка неслагања у циљу дестабилизације држава или региона.

Анализи иранске политике, његовог унутрашњеполитичког устројства и спољнополитичког наступања, према мишљењу професора Дејана Јовића, треба приступити уважавајући пет околности које су настале три деценије након Исламске револуције. Прво, иранску политику одређују америчко-ирански односи. Ти су односи већ 40 година врло затегнути и у свом динамичном облику постоје. Иран данас представља највећи изазов Сједињеним Државама, тако да би нормализација односа са властима у Техерану била највећи могући успех спољне политике нове америчке администрације.

Као другу важну околност у анализи иранске политике, професор Јовић истиче да је Иран развио алтернативни политички став који се темељи на идеји

дуализма и комбинацији републиканског и теократског политичког идеала, унутар којег се толерише ограничена политичка пракса. Иако демократија није сасвим искључена, она је подређена теократском елементу тог дуализма. Дакле, Иран се у институционално-идеолошком смислу поставио као алтернатива либералној демократији. (Jović, 2009:61)

Треће, Иран се појављује као „мека сила“ (*soft power*), која има одређени утицај на друге муслиманске земље, па самим тим у њима може играти и стабилизирајућу и дестабилизирајућу улогу. То се у првом реду односи на Ирак, чија је шиитска популација прилично бројна. Односи се и на утицај који Иран има у односу на Хамас и Хезболах, а тиме и на стање на Блиском/Средњем истоку. (Jović, 61) Председник Хасан Рухани (*Hassan Rouhani*) настојао је да интегрише тренд меке моћи у иранско спољнополитичко наступање, говорећи о потреби коришћења *soft power diplomacy*. (Wastnidge, 2015:373)

Четврто, Иран је „тврда сила“ (*hard power*), због својих капацитета за развој нуклеарног оружја и способности за војне акције у региону. С тим у вези, Иран има велики значај за стабилност блискоисточног региона.

Пето, Иран има амбиције да постане респектабилна сила у глобалним размерама, и то углавном укључивањем у „алтернативне мреже“ утицаја, као што су Шангајска организација за сарадњу и група БРИЦ земаља (Бразил, Русија, Индија и Кина). Он развија војну сарадњу са Русијом и блиске односе са Венецуелом. Све то га чини значајним фактором и у глобалним оквирима, нарочито у контексту евентуалног развоја мултиполаризма у савременом свету. (Jović, 61)

Претходно наведеном додали бисмо геополитичке околности које треба да узмемо у обзир приликом анализе иранске политике.

Прво, Иран и цео Блиски исток се налазе у приобалној зони евроазијског континента - *Rimland*¹, која је место сукоба таласократских и телурукратских сила, односно атлантизма и евроазијства. Дакле, реч је о динамичној зони чије геополитичке, геостратешке и геоенергетске карактеристике представљају кључ за очување глобалне позиције моћи.

Друго, регион Блиског истока карактерише *чворност* (Деспотовић, 2012) као геополитичко обележје, због испреплетених и паралелних интереса регионалних и ванрегионалних сила. Сједињене Државе директно или посредством пивот држава, настоје да шире свој утицај правцем југозапад-североисток, док Русија настоји да координира правцем североисток-југозапад. Главни савезници САД у региону су Израел и Саудијска Арабија, док Русија гради добре односе са Ираном и Сиријом. Немачка идеју „*Drang nach Osten*“ пројектује деценијама, правцем кретања северозапад-југоисток, док с друге стране исламски фактор пројектује правац кретања југоисток-северозапад. Немачка и Европска унија увођењем санкција појединим блискоисточним земљама, особито Ирану, утичу на стање у региону.

¹ Спајкменова формула за владање светом гласи: Онај ко доминира над Римлендом, доминира над Евроазијом, Онај ко доминира над Евроазијом, држи судбину света у својим рукама.

Треће, *динамичност* као геополитичко обележје карактерише блискоисточни регион из два разлога. Прво, сунитско-шиитски сукоби. Реч је о борби за регионалну доминацију између Ирана као главне шиитске државе и Саудијске Арабије у потпуности сунитске државе. У том контексту ирански геополитички пројекат стварања шиитског полумесеца велика је претња за сунитске земље и њихов статус у региону, што је изазвало низ сукоба. Други разлог јесте израелско-палестински, односно арапско-израелски сукоб који деценијама потреса регион. Дакле, геополитичку динамичност чини скуп догађаја (промена режима, ратови, револуције, атентати, санкције, утицај страног фактора) у одређеном временском оквиру, који утичу на локалну, регионалну и ванрегионалну геополитичку реалност, која артикулише све циљеве и интересе, претње и ризике, постављајући могућности геополитичког наступања.

Четврто, у глобалној пројекцији стварања Новог светског поретка, регион Блиског истока представља неглобализовану зону коју треба ставити под утицај Запада. Глобализација као процес води ка успостављању постсуверенистичког доба у ком ће државе бити потчињене глобалном центру моћи. С тим у вези, Блиски исток представља „гранично подручје за ширење власти, тј. то је терен за освајање *terra di conquista*, 'поприште глобалног грађанског рата' (Александар Панарин)“ (Јанковић, 2019:290). Државе које се супротставе стварању глобалне моћи бивају проглашене *неуспешним* или *слабим државама*, односно *одметничким државама* (Деспотовић, Гајић, 2017) и изложене дуготрајној и отвореној политици инспирисаној концептом *геополитике деструкције* (Деспотовић, 2015).

Анализи Блиског истока приступићемо користећи се геополитичким методом како бисмо што прецизније приказали значај физичко-географских карактеристика, природних и рудних богатстава с једне стране и реалне политике интереса, с друге стране. Све политичке појаве везане за овај регион схватићемо ако их ставимо у контекст логике простора.

Америчко-ирански односи и пут ка непријатељству

Историјски посматрано, односи Сједињених Држава и Ирана датирају много пре Другог светског рата, али ћемо за потребе нашег рада посматрати период од 1945. године када долази до догађаја који ће променити будућност Блиског истока. Сједињене Државе су својим капацитетима учествовале у изградњи иранских институција и свеопштег иранског напретка. Јачање Ирана и проналажење нових нафтоносних поља побољшало је ирански статус на Блиском истоку. Половином 1946. године, амерички председник Хари Труман (*Harry S. Truman*) извршио је притисак на Совјетски Савез да се повуче из северног дела Ирана који су окупирали током рата, што је додатно оснажило везе САД и Ирана. Америчка помоћ омогућила је Ирану да 1947. године одбије ратификацију споразума потписаног претходне године са Совјетима, који се односио на совјетску контролу 51% нафтних резерви у северном делу Ирана. Тај совјетско-ирански дипломатски сукоб на почетку Хладног рата стратешки

је позиционирао САД у Ирану. Геополитички капацитети америчког стратешког позиционирања у Ирану дошли су до изражаја неколико година касније, када су Сједињене Државе са Великом Британијом формирале Багдадски пакт (од 1959. године – CENTO пакт) који је окупио Турску, Ирак, Иран и Пакистан. Идеје Николаса Спајкмена² о значају приобалног простора евроазијског копна, биле су основа „стратегије задржавања“³ и резултирале су „пактоманијом“ (Grčić, 2000) у зони Rimland-а. Повезивањем војно-политичких савеза – NATO у Европи, CENTO у јужној и југозападној Азији и SEATO у југоисточној Азији – Сједињене Државе тежиле су контроли зоне Rimland, „задржавању“ и стратешком „стецању“ Совјетског Савеза чврстим загрљајем анаконде (Alfred Mahan). (Глишин, 2019:27,67)

До значајнијих промена у Ирану долази 1951. године, када је донесена одлука да се национализује иранска нафта.⁴ Таква одлука иранске владе пореметила је интересе Велике Британије, која је до тог тренутка посредством Англо-иранске нафтне компаније (Anglo-Iranian Oil Company – AIOC) контролисана нафтне бушотине на територији Ирана. Незадовољни одлуком, Британци су послали морнарицу да блокира иранске луке, како би се спречила потенцијална трговина нафтом са другим земљама. Ембарго британске владе изазвао је смањење производње нафте и велике економске губитке у Ирану. Ипак, Иран је у тим околностима показао решеност и способност да се избори за своје интересе, што је резултирало избором новог премијера Мохамеда Мосадика (Mohammad Mossadeq), 28. априла 1951. године. Мосадик је чврсто подржавао национализацију иранске нафте⁵ и био је велики борац за ослобођење Трећег света, улазећи на тај начин у конфликт са тада још увек утицајном Британском империјом. Ово је био шок за западни свет, будући да се њиховим притисцима и интересима до тада нису супротстављале земље Блиског и Средњег Истока. У говору пред Саветом безбедности УН, 15. октобра 1951. године, Мосадик је рекао да нафтна индустрија није допринела људима, технолошком напретку и индустријском развоју Ирана⁶, са чим су се сложили многи Иранци. Велика

² Spykman J. Nicholas (1942): *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, Harcourt, Brace and Company, New York; Вуковић, Небојша (2007): *Логика империје – Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас, Београд; Глишин, Вања (2019): *Балканска геополитичка парадигма, Каирос, Сремски Карловци*, стр. 21-28.

³ Детаљније: Gaddis, L. John (2005): *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford University Press, New York

⁴ Са растом производње нафте, вишеструко су расли британски порези и зарада, док је иранска корист била минимална. То је један од значајних разлога за национализацију нафте. Mohaddes, Kamiar and Pesaran, M. Hashem (2013): *One Hundred Years of Oil Income and the Iranian Economy: A Curse or a Blessing?*, CESifo Working Paper Series No. 4118., Center for Economic Studies & Ifo Institute, Munich, pp. 3-7 Доступно на: <https://ssrn.com/abstract=2221860>

⁵ Према мишљењу појединих аутора, Мосадик је на тај начин покренуо међународну кризу која је погоршала стање и у иранској унутрашњој политици. Brew, Gregory (2019): *The Collapse Narrative: The United States, Mohammed Mossadegh, and the Coup Decision of 1953*, Texas National Security Review, Vol. 2, Issue 4, The University of Texas, Texas, p. 40

⁶ У говору се истиче да док год империјалистичка компанија попут Англо-иранске нафтне компаније има монопол над нафтним изворима у Ирану, иранска влада и народ не би могли да стекну политичку независност. Стога, експлоатација и држање у трајном сиромаштву морају престати

Британија је покушала дипломатским средствима да утиче на Савет безбедности да национализацију иранске нафте декларишу као опасност за светски мир, али без успеха. До 1953. године, преговори британске и иранске владе нису донели никакве промене.

Велика Британија је након неуспелих преговора тражила начин да свргне регуларно изабраног премијера Мосадика. Британци су затражили помоћ од Сједињених Држава, међутим Труман није желео да учествује у пучу рекавши да би то могло да доведе до „катастрофе за слободан свет“ (Ganzer, 2018). Посматрајући из садашње перспективе, није погрешио. Америчке интервенције на Блиском истоку учиниле су да овај простор деценијама буде у стању перманентне нестабилности или у отвореним сукобима са катастрофалним последицама по политичке, демографске, економске, привредне, инфраструктурне и еколошке капацитете.

Доласком Двајта Ајзенхауера (*Dwight Eisenhower*) на власт почетком 1953. године, ситуација се мења у корист Велике Британије што је спровођење пуча учинило извеснијим. Иако је америчко учешће у Ирану након Другог светског рата било ограничено, а иранско позитивно расположење према САД евидентно, свргавање Мосадика можемо окарактерисати као први погрешан потез у америчко-иранским односима. Под кодним називом *ТРАЈАХ*, ЦИА је извела тајну акцију потпуне дестабилизације иранске владе. Шеф ЦИА, Ален Далс одобрио је милион долара за све акције у циљу рушења Мосадика. То је подразумевало медијску манипулацију, изазивање насиља, провокација и демонстрација, ангажовање агената, подмићивање дисидентских група и организовање тзв. *false flag* операција. Циљ је био да „Иран пропадне у хаосу“.⁷ Ирански гнев због државног удара касније је додатно појачала америчко-израелска подршка шаху Мохамеду Реза Пахлавију (*Mohammad Reza Pahlavi*), који је прогласио генерала Фазлолаха Захедија (*Fazlollah Zehedi*) за новог премијера. Нова војна влада почела је да спроводи репресивну политику, хватајући све опозиционаре и антиимперијалисте. Демократска влада и ирански суверенитет замењен је империјалистичком диктатуром на челу са Сједињеним Државама. Дакле, успостављањем централизоване, војне диктатуре у Ирану, САД су створиле систем за лакшу контролу и очување економских интереса.⁸

Нагла промена америчко-иранских односа указује нам да у међународним односима нема пријатељства, већ искључиво борба за интересе. Дакле, када више нису могле да контролишу иранску власт и усмеравају је према испуњавању личних циљева, Сједињене Државе су прибегле насиљу како би

ти. Иран је тражио помоћ и подршку Уједињених Нација, као њихов оснивач и члан. United Nations (1951): Security Council Official Records, Document S/PV.560, October 15.

⁷ CIA Files: Anglo-Iranian Oil Crisis Files, Section 1; Доступно на: <http://www.paperlessarchives.com/BPCIA.pdf>

⁸ Како закључују поједини аутори, вишегодишња системска репресија почела је да производи узнемирујуће друштвено-политичке феномене који брзо мењају ток иранског природног развоја. „Циљ режима је западњачка (иранска) култура, одсечена од својих националних корена...“ Faroughy, Ahmad (1974): *Repression in Iran, Index on Censorship*, Vol. 3 iss. 4, pp. 9-18; доступно: <https://doi.org/10.1080/03064227408532367>

испуниле неколико геополитичких циљева. Прво, требало је утемељити и очувати доминантан положај у Персијском заливу и на Блиском истоку. Друго, зауставити све совјетске пројекције у овом региону и потенцијални продор ка топлим морима. Треће, онемогућити јачање прокомунистичких снага у Ирану посредством којих би се осетио утицај Москве. Четврто, остварити потпуну контролу над иранском нафтом, као извором енормне економске добити и утицаја. Пето, ставити под контролу и друге блискоисточне државе богате нафтом. Шесто, сменити све режиме и уништити све покрете који имају анти-империјалистичке ставове. Седмо, створити *proxu* државе које ће водити *proxu* ратове (*proxu war*) у региону.

Геополитичке импликације Исламске револуције на америчко-иранске односе

Репресивне мере шаха Пахлавија, праћене вестернизацијом и наметањем једног културног кода супротног иранској традицији, изазвале су насиље које се ширило и на крају резултирало Исламском револуцијом 1979. године, на челу са Ајатолахом Хомеинијем (*Ayatollah Ruhollah Khomeini*). Фундаменталистички вођа са својим следбеницима покренуо је процес „декултурализације“⁹ и „повратку коренима“ (Taheji, 1983:24-25) односно повратку фундаменталним идејама из почетних година ислама. Успостављена је Исламска република Иран уређена према традиционалном исламском закону – шеријату. Како напомиње Михаел Лидерс, немачки стручњак за блискоисточна питања, „исламски фундаментализам, као последица Исламске револуције, доживео је своју ренесансу на штету секуларних, националистичких и прозападних покрета и партија од Марока до Индонезије“. Према мишљењу Лидерса, Хомеини је „велики прасак“ за политички ислам. (Liders, 2016:26-27)

Исламска револуција са свим својим позитивним и негативним аспектима¹⁰, успела је да свргне шаха Пахлавија који је имао огромну подршку западних сила, Хомеини се супротставио експлоатацији, западној моћи, утицају и империјалистичкој Америци.¹¹ Михаел Лидерс сматра да је пуч 1953. године „прагрех“ Сједињених Држава. Лидерс појашњава да „без пуча из 1953. године не би било ни Исламске револуције 1979. године“ и додаје да и данас та чињеница тешко пада америчкој политици. (Liders, 2016:25). У прилог наведеном иде изјава Барака Обаме у Каиру 2009. године: „Усред Хладног рата САД

⁹ Хомеинијев режим имао је за циљ да ограничи меку моћ Сједињених Држава, што је подразумевало да се масовни медији, школски програм и слично, уређују према контролисаној матрици. То је подразумевало искључивање „неисламског“ и америчко-пропагандног садржаја из програма. Sabet, Farzan, Roozbeh, Safshekan (2013): *Soft War - A new episode in the old conflict between Iran and the United States*, Iran Media Group, Philadelphia, pp. 13-14

¹⁰ Погледати детаљније: Keddie R. Nikki (1983): *Iranian Revolutions in Comparative Perspective*, *The American Historical Review*, Vol. 88, No. 3., Oxford University Press, Oxford, pp. 579-598

¹¹ До револуције, председник Џими Картер је говорио да је Иран „острво стабилности у једном од проблематичнијих делова света“.

Maloney, Suzanne (2001): *America and Iran: From Containment to Coexistence*.

<https://www.brookings.edu/research/america-and-iran-from-containment-to-coexistence/> (приступљено: 15.04.2020.)

су одиграле пресудну улогу у рушењу демократски изабране иранске владе¹². Ово је први пут да је амерички председник јавно признао америчку умешаност у пуч, али је у наставку говора самокритику релативизовао, рекавши: „Након Исламске револуције, Иран је имао кључну улогу у актима узимања талаца и насиља против америчких војника и цивила“¹². Дакле, империјалистичка непогрешивост ни у ком случају не сме бити доведена у питање.¹³

Геополитички импликације исламске револуције биле су вишеструке. Прво, Сједињене Државе су током добрих односа са Ираном имале стабилног савезника против комунизма, кључног непријатеља у хладноратовском периоду.¹⁴ Након револуције, промене које су уследиле значајно су угрозиле америчку сферу утицаја. Хомеини је дозволио иранској просовјетској странци¹⁵ да делује у Ирану, затворио је америчке обавештајне центре који су прикупљали обавештајне податке у региону, поготову о Совјетском Савезу, што је омогућило Совјетима да дођу до битних информација о америчком геостратешком напредовању и војним капацитетима.

Исламском револуцијом је погођено тржиште нафте, сузбијањем једне петине производних капацитета Организације земаља извозница нафте (*Organization of the Petroleum Exporting Countries*-ОПЕК). Тиме је оптерећено тржиште нафте, што је удвостручило цену по барелу у односу на претходну годину. Сједињене Државе су морале да плате много више за страну нафту након револуције.¹⁶ Удар на америчку економију уследио је и након што је Хомеини отказао куповину америчког оружја. За време подобног шаха Пахлавија, америчка корист од продаје оружја Ирану мерила се милијардама долара.¹⁷

¹² Obama admits US involvement in Iran coup; <https://www.smh.com.au/world/obama-admits-us-involvement-in-iran-coup-20090605-bxf5.html> (приступљено: 12.04.2020.)

¹³ Добитник Нобелове награде за мир Мартин Лутер Кинг изјавио је 1967. године у Лос Анђелесу да је „Америка постала најмоћнија земља света“ и додао „међутим, искреност ме обавезује да признам да смо се због те моћи често понашали оholо. Мислимо да својим новцем можемо урадити шта год пожелимо. Оholи смо и верујемо да морамо читавати лекције другим земљама и да притом немамо шта да научимо од њих. У својој надмености често мислимо да нам је дат некакав божански месијански задатак да будемо полицајци у овом свету“. Према: Ganzer, Danijele (2018): *Protivzakoniti ratovi*, Laguna, Beograd, стр. 49

¹⁴ Иран је до револуције био један од два америчка стуба у Персијском заливу, други је била Саудијска Арабија. Јанковић, Слободан (2019): *Блискоисточна криза: рат без мира*, Институт за међународну политику и привреду, *Catena mundi*, Београд, стр. 85

¹⁵ Иранска просовјетска комунистичка партија *Tudeh* након револуције поставила је темеље вирулентног антиимперијалистичког и антиамеричког дискурса у Ирану. Странка је истакнута по томе што је могла да изгради једну од најдисциплинованијих и најефикаснијих политичких организација у модерној политичкој историји Ирана. Током проамеричке владе на челу са шахом Пахлавијем, странка је била жртва репресивних мера. Sabet, Farzan, Roozbeh, Safshekan (2013): *Soft War - A new episode in the old conflict between Iran and the United States*, Iran Media Group, Philadelphia, pp. 11-12

¹⁶ Сједињене Државе су купиле 200 милиона барела нафте мање током 1979. године, а цена по барелу сирове нафте била је 30 долара. Стање на тржишту нафте пре и после револуције погледајте детаљније: Khosrow, Fatemi (1980): *The Iranian Revolution: Its Impact on Economic Relations with the United States*. *International Journal of Middle East Studies*, 12(3), Cambridge University Press, pp. 304-307.

¹⁷ Хомеини је отказао куповину оружја у износу од 12,5 милијарди долара, што је био значајан ударац на америчку економију која је годинама уназад остваривала велику финансијску добит продајом оружја Ирану. Погледајте више: Khosrow, Fatemi, op. cit., pp. 307-310.

Амерички став према стању људских права у Ирану такође се променио. И док су за време Пахлавијевој владе подржавали све репресивне мере спровођене у Ирану, након револуције такве мере америчка администрација је окарактерисала као „кршење људских права“. Дакле, Сједињене Државе „наметале су Ирану режиме који нису много бринули о људским правима“¹⁸, већ искључиво о америчким интересима у региону, *itsutque*.

Тешке односе додатно је погоршала талачка криза у којој су Иранци заузели амбасаду и америчке држављане. Криза је трајала 444 дана и као резултат је имала неуспешан реизбор председника Картера 1981. године. (Wise, 2011:11) Услови за пуштање таоца које је Иран понудио, били су неприхватљиви за САД, што је одужило кризу и наудило Картеровој председничкој кампањи. Током трајања талачке кризе, догодила се инвазија Ирака на Иран 1980. године, што је изазвало низ иранских оптужби на рачун Америке. Сједињене Државе су током 1980. године прекинуле и све политичке односе са Ираном¹⁹, што је сваки следећи председник САД наставио да спроводи.

Дакле, погоршањем америчко-иранских односа америчка стратегија контроле и „задржавања“ Совјетског Савеза доживљава тежак губитак. Америчка економија се суочила са великим изазовима и губицима након нафтне кризе и прекида америчко-иранског споразума о трговини оружјем. Америчка критика стања људских права у Ирану, иранска талачка криза и инвазија Ирака на Иран, додатно су антагонизовали две стране. Уз погоршање свих политичких односа, уследио је и амерички ембарго Ирану.

Америчка геополитичка игра у односима са Ираном након 1979. године

Од Исламске револуције, Вашингтон у својим стратешким документима и реторичким ставовима таргетира Иран као опасног и непријатељског актера. Током председниковања Џимија Картера (*Jimmy Carter*), а потом и Роналда Регана (*Ronald Regan*), ситуација на релацији САД-Иран била је променљива. Реганова администрација именовала је Иран „спонзором тероризма“, због иранске подршке Хезболаху. (Katzman, 2018:19) Током иранско-ирачког рата (1980-1988.), Сједињене Државе стале су на страну Ирака.

За време администрације под председником Џорџом Бушом (*George H.W. Bush*), америчко-ирански односи су имали позитивне периоде. Председ-

¹⁸ „Након Мосадека, америчка влада је дала пуну и недвосмислену подршку Пахлавијевој диктатури...“ Резултат је био „режим заслужан за најизраженије кршење људских права“ који је Америка поставила и одржавала на власти. Cottam, W. Richard (1980): Human Rights in Iran under the Shah, Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 12, Iss. 1, Case Western Reserve University School of Law, Cleveland, pp. 129-136

¹⁹ Председник Картер донео је 1980. године извршну наредбу бр. 12170 која гласи: „Овим наређујем блокаду целокупне имовине и интереса у власништву Ирана...“ Wise, Krysta (2011): Islamic Revolution of 1979: The Downfall of American-Iranian Relations, Legacy, Vol. 11, Iss. 1, Article 2, Southern Illinois University, Carbondale, p. 11 (<https://opensiuc.lib.siu.edu/legacy/vol11/iss1/2>)

ник Буш је у свом говору 1989. године изјавио да „добра воља рађа добру вољу“²⁰, мислећи на односе са Ираном. Тиме је желео да наговести да би односи могли да се поправе уколико Иран помогне у ослобађању америчких талаца заробљених од стране Хезболаха у Либанону. Иранска помоћ је уследила, али до „одмрзавања“ односа није дошло. Америчка оштра политика према Ирану наставила се под председниковањем демократе Била Клинтона (*William Jefferson "Bill" Clinton*). Убрзо након доласка на власт, Клинтонова администрација је донела стратегију „двоструког обуздавања“ Ирана и Ирака. Циљ је био да обе земље буду слабе и да се очува „регионална равнотежа снага“²¹, што је резултирало прекидом трговине и америчким забранама страних улагања у ирански енергетски сектор. (Katzman, 2018:19-20) Такође, урушавањем ирачког и иранског режима, Сједињене Државе су желеле да осигурају своју премоћ над Совјетским Савезом који је био у стању распада. (Јанковић, 2019:86) С тим у вези, Амерички конгрес је 1994. године одобрио 18 милиона долара за тајне операције ЦИА, дијалог са иранском опозицијом и рушење режима. (Hadžikadunić, 2013:104-105)

Након што је Вашингтон поштрио санкције, милитантна група Хезболах извела је напад на стамбени комплекс америчког ратног ваздухопловства *Khobar Towers* 1996. године у Саудијској Арабији, који је тада коришћен у циљу контроле зоне забране летова изнад Ирака. (Jamieson, 2008) Деветнаест припадника америчких ваздушних снага је убијено том приликом. Државни тужилац Џон Ешкрофт (*John Ashcroft*) је 21. јуна 2001. године у извештају о бомбашком нападу оптужио неименоване званичнике у Ирану за напад, рекавши да су „инспирисали, подржавали и надзирали чланове Хезболаха“²². У Комисијском извештају 9/11 (*The 9/11 Commission Report*) постоје наводи да је Ал Каида играла одређену улогу у том бомбашком нападу.

Стање се примирило 1997. године након избора Мохамеда Хатамија (*Mohammad Khatami*) за председника Ирана, који се залагао за окончање провокативне спољне политике.²³ Председник Хатами је настојао да реформском политиком поправи стање грађанских слобода у Ирану, чему се противила конзервативна струја која је контролисала кључне институције попут право-

²⁰ „Assistance can be shown here, and will be long remembered. Goodwill begets goodwill...“ Hoffman, David (1989): Bush Offers 'GOODWILL' If Hostages are Freed, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1989/08/10/bush-offers-goodwill-if-hostages-are-freed/953ab824-67de-4a3f-a69f-4a77874ab9b7/> (приступљено: 17.04.2020.)

²¹ „Двоструко обуздавање“ Ирана и Ирака на истоку требало је да обезбеди напредак у арапско-израелском мировном процесу на западу. Напредак у арапско-израелском мировном процесу могао би да олакша покушаје Сједињених Држава да неутралишу Иран и Ирак. Ruspini, Paolo (1999): Iraq and the Strategy of Dual Containment, *Defense Analysis* Vol. 15, No. 1, Taylor & Francis Group, Abingdon, pp. 93–98

²² Погледати: Johnston, D. Fourteen People Indicted in Khobar Towers Bombing, June 21, 2001: <https://www.nytimes.com/2001/06/21/world/fourteen-people-indicted-in-khobar-towers-bombing-2001062194220187160.html> (приступљено: 10.04.2020.)

²³ „оно што је створило замах масовној реформистичкој победи били су раздор традиционалне и модерне деснице и страх од монополизације моћи у земљи од стране једне групе или коалиције.“ Behraves, Maysam (2014): Iran's Reform Movement: The Enduring Relevance of an Alternative Discourse, *Digest of Middle East Studies*, Vol. 23, Iss. 2, <https://doi.org/10.1111/dome.12050>, p. 265

суђа, медија и војске. Ипак, „Хатамијево доба обезбедило је истински и трајан преокрет у Ирану“, што показује и његов реизбор 2001. године. Реформски покрети привукли су пажњу омладине својим залагањем за развој цивилног друштва и демократије.²⁴ На спољнополитичком плану, власт је радила на побољшању односа Ирана са важним регионалним савезницима, попут Индије, и развијању стратешких партнерстава са Кином и Русијом. Клинтон је настојао да искористи прилику док је Хатами на власти како би поправио америчко-иранске односе. Он је током једног обраћања указао на грешке запада према Ирану, рекавши „да је важно препознати да је Иран временом био изложен злоупотреби од стране различитих западних нација због његовог великог геополитичког значаја“ (Hadžikadunić, 2013:116). За време његовог мандата, Стејт Департмент (*State Department*) је уклонио Иран са листе држава које спонзоришу тероризам. Медлин Олбрајт је 1998. године у свом обраћању рекла да се са Исламском Републиком треба креирати мапа пута која ће водити ка нормализацији односа (*Los Angeles Times*, 1998.). Међутим, врховни вођа Ирана Али Хамнеј (*Ali Hoseini-Khamenei*) сумњао је да Сједињене Државе процесом реформи настоје да сруше исламски систем, што је спречило америчко-ирански заокрет. (Hadžikadunić, 2013:118)

Администрација Џорџа Буша (*George W. Bush*) спровела је одређену сарадњу са Ираном у пост-талибанском Авганистану и пост-Садамском Ираку, али је председник Буш Иран назвао делом „осовина зла“ - заједно са Ираком и Северном Корејом - у својој поруци у јануару 2002. године. (Katzman, 2018:20) Промена америчке политике према Ирану „најавила је антииранске обавештајне операције, дестабилизацију режима кроз подршку интерним и екстерним опозицијским групама, превентивне војне ударе те међународну изолацију“ (Hadžikadunić, 2013:126). Након тога су уследиле бурне реакције из Ирана и прекид дијалога²⁵ о Авганистану у ком су Сједињене Државе започеле рат.

Геополитички интересантна намера Бушове администрације огледа се у променама стратегије на Блиском истоку. Наиме, прво је било речи о сарадњи са Ираном, док се вршила потпуна дестабилизација Авганистана и Ирака²⁶. Потом, када су циљеви остварени у двома државама, прави се нагли заокрет против Ирана не би ли и у тој земљи дошло до промене режима. Ирански режим је после прихватања низа споразума и протокола о нуклеарној енергији, бивао све слабији, што је председник Буш видео као добру шансу. Дакле, Сједињене Државе су настојале да остваре своје интересе и стабилизују регион

²⁴ Неопходно је да напоменемо да је Хатами истакао битну разлику „између исламске и западне верзије цивилног друштва како би скренуо пажњу на верске, духовне и моралне димензије прве у односу на другу“. Такође, требало је успоставити врсту демократије „која неће бити ни западна, ни америчка ни енглеска, а опет демократија (у правом смислу те речи), иранска демократија“ Behraves, Maysam (2014): *Iran's Reform Movement: The Enduring Relevance of an Alternative Discourse*, *Digest of Middle East Studies*, Vol. 23, Iss. 2, <https://doi.org/10.1111/dome.12050>, p. 266

²⁵ Реч је о Женевским разговорима у оквиру Форума 6+2.

²⁶ Уставне промене и први демократски избори у Ираку, показали су да веза америчке администрације и шиитског клера има стратешки карактер. Сарадња са клерикалним и секуларним вођама у Ираку, могла је бити модел будуће америчко-иранске сарадње. Погледати детаљније: Hadžikadunić, Emir (2013): *Zašto Iran?*, Centar za napredne studije, Sarajevo, str. 131-137

према својим параметрима, тако што ће створити домино ефекат промене режима. Генерал Весли Кларк (*Wesley Clark*) у једном разговору је открио амерички план дестабилизације седам земља за пет година (Ирак, Сирија, Либан - Хезболах, Либија, Сомалија, Судан, Иран), који је почео да се разматра након напада на Сједињене Државе 11. септембра.

Треба напоменути да су Сједињене Државе почетком 21. века имале за циљ стварање Новог Блиског истока како би омогућиле ширење утицаја и остваривање својих циљева. На томе је предано радила Бушова администрација која је 2003. године најавила „стратегију ширења слободе и демократије на већем Блиском истоку“. Таква политика на „већем (Greater), ширем (Broader) и поново новом (New) Блиском истоку подразумевала је демократизацију, промоцију владавине права с нагласком на права жена, такозване политике младих, економски развој-слободно тржиште, наставак ММФ реформи и подршку малим предузећима“. (Јанковић, 2019:97) С обзиром на то да је стратегија успела након што је потврђено да Ирак није освојен због оружја за масовно уништење, нема сумње да је „прича о демократизацији требало да буде ново оправдање за војно, економско и културно ширење утицаја САД и њених сателита на Блиском истоку“ (Јанковић, 2019:97).

Бушова администрација радила је и на промени режима у Ирану. Сједињене Државе су власт председника Махмуда Ахмадинежада (*Mahmoud Ahmadinejad*) изабраног 2005. године, окарактерисале као велики безбедносни изазов, будући да је реч о вођи решеном да прекине фазу иранског попуштања. Администрација је 2006. године најавила 75 милиона долара помоћи Ирану за промоцију демократије. Власти у Ирану протумачиле су то као додатну америчку активност у циљу промене иранског режима, те су оштро реаговале према активистима демократије и заговорницима међународне сарадње.

Администрација на челу са Барак Обамом (*Barack Obama*) одлучила је да покрене уравнотежену политику према Ирану. Међутим, иранско сузбијање устанка Зеленог покрета и одбијање компромиса за ограничење нуклеарног програма, убрзо је изазвало поопштравање спољнополитичких мера према Ирану. Обамина двосмерна стратегија односила се на економски притисак и нуклеарне преговоре. (Castiglioni, 2013)

Доласком Доналда Трампа (*Donald Trump*) на власт, ситуација на релацији Вашингтон-Техеран значајно се погоршала. Политиком милитаризма и једностраног гледања на питање Блиског истока значајно је урушио Обамина достигнућа у овом региону и уништио наде за постизање мира и стабилност у блиској будућности. Америчко-иранско непријатељство поново је дошло до изражаја, што је ове две државе довело до ивице рата.

Најважнији амерички циљ је да спрече Иран да развије нуклеарно оружје, које би дестабилизovalo Блиски исток, особито Израел и америчке интересе у региону. С тим у вези, 2015. године потписан је Заједнички свеобухватни план деловања (Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA), с циљем ограничавања иранског нуклеарног програма. Укидањем економских санкција Ирану, преговори су кренули ка успостављању мира и стабилности. Међутим,

председник Трамп је напустио ирански нуклеарни споразум, усвојио је политику максималног притиска и увео је економске санкције Ирану. Током 2019. године, дошло је до ескалације тензија у региону, да би почетком 2020. године Сједињене Државе убиле генерала Касема Сулејманија (Qasem Soleimani). Генерал Сулејмани није случајно убијен. Деценијама је пружао отпор Сједињеним Државама у региону, јачао је шиитску већину у Ираку како би проширио ирански утицај и ослободио ирачане америчког притиска. У сиријском грађанском рату стао је на страну Башара ел Асада и стварао је са савезницима „осовину отпора“ страном утицају у региону.

Бивши координатор Беле куће за Блиски исток и Персијски залив Флип Гордон, рекао је да је убиство Сулејманија „објава рата“ Ирану. (Marcus, 2020) Председник Трамп је тврдио: „Ми смо предузели акцију да зауставимо рат, не да започнемо рат“.²⁷ Ипак, у последњих 70 година сваки амерички изговор и 'рат против рата' имали су несагледиве последице по државе и регионе.

Реакције Ирана уследиле су убрзо након убиства. Техеран је извео ракетне нападе на америчке базе, Ирански врховни савет националне безбедности донео је саопштење у ком оптужује Сједињене Државе и позива на одмазду, у иранском парламенту посланици су узвикивали „Смрт Америци“, а на улицама је било десетине милиона људи са непријатељским порукама намењеним САД. Ирански војни утицај и његов домет широм Блиског истока су опсежни. Савезници попут Хезболаха, проасадових снага, бројних оружаних група у Ираку и Хута у Јемену, значајно ће угрозити Сједињене Државе, њихове савезнике и интересе у региону. (Thomas et. al., 2020)

Закључак

Америчко-иранска нетрпељивост представља велику претњу регионалној стабилности, која може појачати геополитичку динамику на Блиском истоку до тачке „пуцања“. Тиме би се наставио домино ефекат уништавања слабих и нестабилних држава, као што је случај са Либијом и Јеменом протеклих година. Генерисани ратови у овом региону девастирали су политичке, економске, привредне, инфраструктурне и еколошке капацитете држава и нема изгледа да ће се ситуација побољшати у скорој будућности.

Амерички геополитички интереси пресудно су утицали на стање у Блиском истоку, особито Ирану, што приказују спољнополитичка наступања Вашингтона од 1945. године до данас. Геополитичке заокрете Вашингтона, пратиле су дипломатске, економске и војне интервенције сваке администрације у зависности од околности и интереса. Реч је о ригорозним, односно попустљивим мерама, које су усмераване америчком геополитичком игром на блискоисточној шаховској табли, с циљем да створе зависне и слабе државе.

Иран као моћну државу карактерише „стратешко стрпљење“ (*strategic patience*; Barack Obama) које и сада долази до изражаја. Прве иранске реакције

²⁷ We took action to stop war, not start war. ABC News: <https://www.youtube.com/watch?v=9HmfWkAV49w>

показују спремност Техерана да бранити државни суверенитет и интегритет, а дипломатске и стратешке одлуке указују да ће Иран бранити своје интересе и убудуће.

Несумњиво, америчка геополитичка игра може покренути једну нову етапу тензија и дестабилизације на Блиском истоку, која ће имати глобалне последице.

Литература:

1. Behraves, Maysam (2014): Iran's Reform Movement: The Enduring Relevance of an Alternative Discourse, *Digest of Middle East Studies*, Vol. 23, Iss. 2, <https://doi.org/10.1111/dome.12050>, pp. 262-278;
2. Brew, Gregory (2019): The Collapse Narrative: The United States, Mohammed Mossadegh, and the Coup Decision of 1953, *Texas National Security Review*, Vol. 2, Issue 4, The University of Texas, Texas, pp. 39-59;
3. Castiglioni, Claudia (2013): Obama's Policy toward Iran: Comparing First and Second Term, *Analysis No. 220*, Italian Institute for International Political Studies – ISPI, Milan;
4. CIA Files: Anglo-Iranian Oil Crisis Files, Section 1; Dostupno na: <http://www.paperlessarchives.com/BPCIA.pdf>;
5. Cottam, W. Richard (1980): Human Rights in Iran under the Shah, *Case Western Reserve Journal of International Law*, Vol. 12, Iss. 1, Case Western Reserve University School of Law, Cleveland, pp. 129-136;
6. Despotović, Ljubiša (2015): Geopolitika destrukcije, *Kairos*, Sremski Karlovci;
7. Despotović, Ljubiša (2012): Srpska geopolitička paradigma, *Kairos*, Sremski Karlovci;
8. Despotović, Ljubiša, Gajić, Aleksandar (2017): Perspektive moderne države u postvest-falskom poretku, *Kultura polisa*, god. XIV, br. 32, *Kultura-Polisa*, Institut za evropske studije, Novi Sad, str. 293-307;
9. Farouhy, Ahmad (1974): Repression in Iran, *Index on Censorship*, Vol. 3 iss. 4, pp. 9-18; dostupno: <https://doi.org/10.1080/03064227408532367>;
10. Friedman, George (2008): The Geopolitics of Iran: Holding the Center of a Mountain Fortress, Stratfor; https://wikileaks.org/gifiles/attach/7/7067_GeopoliticsOfIran.pdf;
11. Gaddis, L. John (2005): *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford University Press, New York;
12. Ganzer, Danijele (2018): *Protivzakoniti ratovi*, Laguna, Beograd;
13. Glišin, Vanja (2019): *Balkanska geopolitička paradigma*, Kairos, Sremski Karlovci;
14. Grčić, Mirko (2000): *Politička geografija*, Geografski fakultet, Beograd;
15. Hadžikadunić, Emir (2013): *Zašto Iran?*, Centar za napredne studije, Sarajevo;
16. Hoffman, David (1989): Bush Offers 'GOODWILL' If Hostages are Freed, <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1989/08/10/bush-offers-goodwill-if-hostages-are-freed/953ab824-67de-4a3f-a69f-4a77874ab9b7/> (pristupljeno: 17.04.2020.);
17. Jamieson, D. Perry (2008): *Khobar Towers: Tragedy and Response*, Air Force History and Museums Program, United States Air Force, Washington D.C.;
18. Janković, Slobodan (2019): *Bliskoistočna kriza: rat bez mira*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, *Catena mundi*, Beograd;
19. Johnston, D. Fourteen People Indicted in Khobar Towers Bombing, June 21, 2001: <https://www.nytimes.com/2001/06/21/world/fourteen-people-indicted-in-khobar-towers-bombing-2001062194220187160.html> (pristupljeno: 10.04.2020.);

20. Jović, Dejan (2009): Trideset godina nakon revolucije: Iran u sedištu svjetske politike, *Politička misao*, god. 46, br. 1, Zagreb, str. 59-87;
21. Katzman, Kenneth (2018): Iran: Politics, Human Rights, and U.S. Policy, Congressional Research Service, the United States Congress, Washington;
22. Keddie R. Nikki (1983): Iranian Revolutions in Comparative Perspective, *The American Historical Review*, Vol. 88, No. 3., Oxford University Press, Oxford, pp. 579-598;
23. Kenedi, Pol (2003): *Usporičavanje i pad velikih sila*, CID, Podgorica;
24. Liders, Mihael (2016): Ko se je vetar: Šta su zapadni političari uradili na Orijentu, Laguna, Beograd;
25. Maloney, Suzanne (2001): America and Iran: From Containment to Coexistence. <https://www.brookings.edu/research/america-and-iran-from-containment-to-coexistence/> (pristupljeno: 15.04.2020.)
26. Marcus, Jonathan (2020): Qasem Soleimani: Why kill him now and what happens next? <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50980704> (pristupljeno: 10.04.2020.)
27. Mohaddes, Kamiar and Pesaran, M. Hashem (2013): One Hundred Years of Oil Income and the Iranian Economy: A Curse or a Blessing?, CESifo Working Paper Series No. 4118., Center for Economic Studies & Ifo Institute, Munich, Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2221860>
28. Obama admits US involvement in Iran coup; <https://www.smh.com.au/world/obama-admits-us-involvement-in-iran-coup-20090605-bxf5.html> (pristupljeno: 12.04.2020.)
29. Roozbeh, Safshekan (2013): Soft War - A new episode in the old conflict between Iran and the United States, Iran Media Group, Philadelphia;
30. Ruspini, Paolo (1999): Iraq and the Strategy of Dual Containment, *Defense Analysis* Vol. 15, No. 1, Taylor & Francis Group, Abingdon, pp. 93-98;
31. Spykman J. Nicholas (1942): *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, Harcourt, Brace and Company, New York;
32. Taheri, A. (1983). The Islamic Attack on Iranian Culture. *Index on Censorship*, 12(3), 24-27. <https://doi.org/10.1080/03064228308533535>
33. Thomas, Clayton, Katzman, Kenneth, Blanchard, M. Christopher et. al. (2020): U.S. Killing of Qasem Soleimani: Frequently Asked Questions, Congressional Research Service, the United States Congress, Washington;
34. United Nations (1951): Security Council Official Records, Document S/PV.560, October;
35. Vuković, Nebojša (2007): Logika imperije – Nikolas Spajkman i savremena američka geopolitika, Konras, Beograd;
36. Wastnidge, Edward (2015): The Modalities of Iranian Soft Power: From Cultural Diplomacy to Soft War, *Politics*, Vol. 35 (3-4), Political Studies Association, London, pp. 364-377;
37. Wise, Krysta (2011): Islamic Revolution of 1979: The Downfall of American-Iranian Relations, *Legacy*, Vol. 11, Iss. 1, Article 2, Southern Illinois University, Carbondale (<https://opensiu.lib.siu.edu/legacy/vol11/iss1/2>)

IMPLICATIONS OF ATLANTISTIC GEOPOLITICAL DOCTRINES IN THE MIDDLE EAST CRISIS – CASE OF IRAN

Summary: In this paper, we will analyze the influence of geopolitical doctrines of Atlanticism on the state of affairs in the Middle-eastern region with a special focus on Iran. The importance of this region is seen in decade-long interests of great powers for oil fields and natural gas sources that are plentiful in the territory of the Fertile Crescent. At the beginning,

the author will mark off the politicological and geopolitical characteristics of Iran and its position in the region. The second part of the paper will follow the historical course of United States-Iran relations from the end of the Second World War until the Islamic Revolution in 1979. with the goal of highlighting the important events which lead to the worsening of the relations of the two countries, geopolitical turmoil, and revolution. In the final part of the study, the Islamic Revolution's geopolitical implications on United States-Iran relations would be analyzed regarding the period from 1979. until today. The author will follow the political decisions of US administrations towards Iran and the Middle Eastern region in the specified period to indicate the important geopolitical characteristics and goals of the United States foreign policy.

Key words: United States, Middle East, Iran, Geopolitics